THE PARADIGM OF THE ARGHEZIAN SACRED SIGN

Margareta Onofrei, PhD Student, University of Pitești

Abstract: Concerning the general definition of the poetic paradigm and the stylistic matrix of the arghezianism, this study reveals the problem of one of the component of the triadic pattern in Tudor Arghezi's poetry: the paradigm of the sacred sign.
Firstly, the starting point of this pattern is the symbol whose meaning is correlated with the mystery. From the three Arghezian symbols, the book, the tree and divinity, the last one substantiates the sacred paradigm which is related through inclusion with the other two and it developes at the awaited revelation of the sign. The paradigm of the sacred sign generates the drama of a tireless search of the divine especially as a hierophany in correlation with the profane.
Secondly, this tireless search is based on the presence of the paradigmatic features for the textualized and contextualized sign, in texts as Psalms, The Psalmist, The Witch Doctor, Since You Know Me, I Look at Flowers.
In conclusion, the coordinates of a superior poetry of searching the self develop from the perspective of the Arghezian sacred sign.

Keywords: paradigm, stylistic, sign, sacred, symbol.

Stilul personal arghezian, remarcabil prin unicitate, se raportează la seria paradigmatică integratoare prin care se accentuează această trăsătură definitorie a poeticii sale, cea care instaurează un model paradigmatic specific, recurent în opera lirică. Termenul de *paradigmă particulară* arghezian se află în relație cu cel de stil individual, ca schematizare prin tipare ideatice obținute prin corelație cu *pattern*-urile lingvistice.

Schematizarea, în cazul lui Arghezi, se referă la o *matrice stilistică* (cf. Lucian Blaga) ale cărei puncte de referință sunt trei simboluri matriciale: cartea, divinitatea, arborele; prin intermediul simbolului, poetica se învecinează cu misterul pentru *că „numai imaginarul este capabil să îmbrățișeze infinita bogăție a unui simbol"*[1].

Paradigma lirică particulară arghezian instaurează un sistem poetic inovator dezvoltat în manieră specifică. Pornind de la cele simbolurile matriciale izotopice ale poeticii lui Tudor Arghezi care devin arhisememe paradigmatice, îmbogățite cu numeroși termeni care le susțin și le dezvotă semnificațiile, se pot identifica trei paradigme axiale lirice argheziene: paradigma artelor poetice, paradigma coincidenței sacru - profan, paradigma vegetalului. Ele se remarcă prin actualizare și sintagmatizare. La nivelul paradigmelor poetice contextualizate, coerența textuală are la baza prezența eului care se raportează reflexiv la fiecare dintre ele și fuziunea paradigmatică prin aplicarea principiului ordonator al coincidenței contrariilor. Arhisemnele *carte, Dumnezeu, copac* sunt generate de lexeme variate, fiecare în parte corelându-și semnificația cu simbolurile matriciale de la care se dezvoltă.

Stilisticianul Crișu Dascălu formulează o definiție pertinentă a paradigmei poetice din perspectivă semantică: *„orice solidaritate semantică între cel puțin doi termeni care se raportează unul la celălalt prin intermediul unui suprasens poate fi definită drept o*

[1] Nicolescu, 2002: 243

BDD-V652 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:59 UTC)

paradigmă."[2] În cadrul limbajului poetic, paradigma și sintagma se raportează una la cealaltă; paradigma se obține prin destructurarea sintagmei, iar sintagma are la bază termeni paradigmatici.

Nucleul arghezian care generează paradigma sacrului învecinat cu profanul se regăsește în cele cincisprezece texte intitulate, după model biblic, *Psalm*, și se completează cu alte texte axate pe aceeași tematică a căutării divinității, precum *Psalmul mut*, *Psalmul de taină, Psalmistul*, extinzându-și semnificațiile asupra întregii lirici prin intersectare cu celelalte două paradigme poetice.

Așa cu observa Crișu Dascălu în lucrarea sa dedicată paradigmelor literare românești, opoziția sacru - profan este oarecum neutralizată la nivelul semnului, fiind însă imposibil de anulat în cazul semnificației fapt care generează *drama arghezianăă*[3], de factură existențială.

Într-o formulă simplificată a relației dintre creator și planul sacru, Nicolae Balotă identifică o dublă relație între cele două entități: *„relația Psalmistului cu Domnul este aceea a omului cu semnul"*[4], tematica *Psalmilo*r fiind aceea a *„în-ființării semnului"*[5]; drama arghezianăă derivă astfel, în această accepțiune, din omiterea divinului de a se revela sub forma semnului căutat și așteptat: *„Am putea numi suferința sa o suferință în ordine semiotică; îi lipsește semnul absolutului, ceea ce în Psalm III numește <<semnul depărtării>>."*[6]

Contextualizarea paradigmei poetice a coincidenței sacru – profan pornește de la sememele specifice *Dumnezeu* și *om* (*eu*), converitite, prin lexicalizare, în lexeme care, prin indexare, produc semnificația paradigmatică de ansamblu.

Figura transcendentului se constiuie ca un semn simbolic a cărui revelare iconică se sustrage permanent profanului, poetul neputând accepta imaginea sa încetățenită în creștinism:

Sfinții-au lasat cuvânt ca te-au văzut
Și că purtai toiag și barbă-ntreagă.

Materializării rudimentare a imaginii sacre Arghezi îi substituie semne lexemice concrete, precum: *Dumnezeu, Domnul, Părinte*, sau tabuizări lingvistice ca *Cine-știe-cine, Cel-de Sus și din veac, cel fără de vârstă, fără țărm, fără vamă, mare-aprinzatorule de stele*, care culminează cu exprimări analitice oximoronice (*Acel ce-atinge neatins noroiul*) sau paradoxale (*Cel ce știe însă nu cunoaște*), paradoxul extinzându-și semnificația și prin perifraza adresativă din *Psalm VII*: *Ești ca un gând, și ești și nici nu ești*.

În cadrul paradigmei sacralității argheziene, Emilia Parpală identifică *un referent opac*[7], poetul devenind un căutător fervent al *unei motivări referențiale*[8]. Caracterul

[2] Dascălu, 2010: 7
[3] Dascălu, op. cit.: 173
[4] Balotă, 1979: 154
[5] *Ibidem*: 196
[6] Balotă, *idem*: 173
[7] Parpală, 2009: 40
[8] *Ibidem*

BDD-V652 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:59 UTC)

indescifrabil al semnului sacru determină accentuarea căutării, dar *„opoziția ontologică dintre Ființă și ființare face ca psalmistul să nu întâlnească, de-a lungul încrâncenatei sale aventuri cognitive, decât indici ai semnului. Or această reprezentare metonimică nu semnifică divinitatea, ci o semnalează.”*[9]

S*emnalarea* semnului devine o insuficiență în textul *Psalmistul* în care se sintetizează nevoia acută de revelare a referentului de dincolo de semn prin lansarea dorinței unei aventuri cognitive pe care ar întreprinde-o eul în vederea identificării sale cu interlocutorul imaginar. Negarea veridicității *semnului* afirmă necesitatea dezlegării enigmei de dincolo de acesta, proces care nu se poate finaliza univoc, ci implică o participare a sacrului, deocamdată absent. *Semnul* reprezintă o certitudine purtată în suflet, dar care, trecând prin vreme odată cu individul, devine o insuficientă consolare cu absența sacrului în așteptarea *tâlcului* existențial care necesită rezolvarea.

Te-am dus de-a lungul vremii, în mine, ca un semn.
Și, făr-a te cunoaște, mi-ai fost imbold și-ndemn. [...]
Dar semnele, doar semne, răzlețe și-adunate.
Nu mai mi-ajung, părute și nici adevărate.
Vreau tâlcul plin să-l capăt și rostul lor întreg
Să-l pipăi dintr-odată, să pot să-l și dezleg. (*Psalmistul*)

Tâlcul sau semnificația devine rostul existenței psalmistului care ar dori să întreprindă acțiuni din sfera profanului asupra sacrului: pipăirea și dezlegarea. Drama lipsei de semnificație însă domină un destin întreg de căutare din care derivă doar o speranță nestrămutată că ceea ce există va deveni palpabil cândva, se va dezvălui ca recompensă a trudei căutării.

În alte texte, valențele de semnificație pentru lexemul *semn* se diversifică; de exemplu, în textul *Vraciul*, poetul se substituie divinității absente, preluându-i atributele escatologice și, precum modelul suprem, nu dorește să se reveleze.

Un semn, și tâmpla cerului se-apleacă.
Un semn, și uraganul s-a trezit.
Un semn, și neamuri noi s-au zămislit!
Dar semnul mâna mea nu vrea să-l facă! (*Vraciul*)

De regulă, însă, prin intermediul semnului pe care ființa umană îl conține se invocă sacrul din cadrul sferei profane, prin atitudini antinomice de revoltă și provocare sau de rugăciune resemnată:

Port în mine semnul, ca o chezășie,
Că am leacul mare-al morții tuturor.

Trimite, Doamne, semnul depărtării,
Din când în când, câte un pui de înger (*Psalm* III)

[9] *Ibidem*

BDD-V652 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:59 UTC)

Paradigma semnului sacru aflat în relație directă cu profanul se exprimă prin lexeme recurente care conturează ambele planuri. Trăsătura generală a sacrului nu se abate de la conceptualizările creștine, Dumnezeu reprezentând forța creatoare a universului, perfecțiunea, superioritatea în opoziție cu individul uman, inzestrat cu o condiție inferioară, limitată. Ceea ce particularizează lirica arghezian este aducerea sacrului în mediul profan sau a profanului într-un cadru sacru, prin îmbinarea inedită a celor două principii într-o *coincidentia oppositorum* specifică.

Dumnezeul arghezian este sursa inepuizabilă a vieții, fiind preamărit în versuri de o sensibilitate aparte:

Ești visul meu din toate cel frumos (*Psalm* VI)
Doamne, izvorul meu și cântecele mele!
Nădejdea mea și truda mea! (*Psalm* VII)

Repetiția adjectivului pronominal posesiv accentuează apartenența individului la planul sacru, precum și dorința de comuniune cu acesta. Lexemele *izvor, cântec, nădejde, trudă* exprimă, la nivel figurat, un tot unitar al apartenenței, al incapacității umane de a viețui fără sprijin divin.

Paradigma sacralității se întemeiază pe triada *Dumnezeu – Tărie – Cuvânt*, dezvăluind o simbolistică a ființării divinității în spațiul de dincolo și a revelării sale prin Cuvântul dintâi, prin logos. Lexemul *cuvânt* înglobează, însă, atât conotații sacre, cât și profane, semnificația sa implicând arta literară, ca modalitate de exprimare a sinelui problematic.

Drama arghezian se reduce la o lipsă a revelării divine prin semnificații, atâta timp cât, la nivel afectiv, I se simte prezența superioară în fiecare element al lumii înconjurătoare. Lipsa se dorește a fi compensată prin atitudini diferite, de la profunde lamentații melancolice, la implorare, provocare sau desfidere, Arghezi dovedindu-și capacitățile creatoare prin atât de diferitele nuanțări ale unor stări de spirit scrutătoare.

Dorința de a coborî Creatorul în spațiul creat se lovește permanent de interdicție, exprimată, de regulă, prin cuvântul – semn sau chiar printr-o tăcere - sursă a deznădejdii psalmistului. Lexemul *cuvânt* (*Ți-am auzit cuvântul zicând că nu se poate*, *Psalm* II) aparține aceluiași câmp semantic sacru invocat, extins prin lexemele *povață* (*Să-mi dea din nou povața ta mai bună*, *Psalm* III) și *poveste* (*Singuri, acum în marea ta poveste*, *Psalm* VI).

Eul liric, negăsind referința abstractă de dincolo de *cuvânt* sau de *poveste*, se erijează în reprezentatul sacru aparținând lumii profane, unind cele două contrarii, într-o manieră imperfectă a manifestării Tăriilor în spațiul terestru:

Sunt robul vostru hotărât de sus,
Să fie caricatura lui Iisus. (*De când mă știi*)

Arogându-și noua postură, eul - demiurg caricatural parcurge drumul îngust al terestrității, dominat fiind de sentimente profund umane din sfera negativului, *milă și dezgust, scârbă*, purtând povara misiunii sale pe care nici măcar nu o înțelege, complăcându-se în

BDD-V652 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:59 UTC)

disimularea sacrului dinaintea *stăpânului* cu trăsături opuse față de ale sale, care aparține sferei pozitivului:

Stăpâne drag, gingaș ca un lăstun (*De când mă știi*)
Domnul, veșnicul și bunul (*Psalm* V).

Odată cu eul caricatural, este absorbit de planul derizoriului și eul - model, Creatorul suprem:

Vreau să te-ntreb: când m-ai ales, ai fost nebun? (*De când mă știi*)

Dincolo de această viziune caricatural - ironică a creației aflată în căutarea Creatorului, simbolistica de factură hristică este prezentă și în formulări implicite care denotă comuniunea puternică dintre planul uman și cel divin. Astfel, eul însetat de ideal ar concepe pruncul omenirii alături de feminitatea absolută sau s-ar erija în ipostaza de crucificat, reluând predestinarea martirizării în numele credinței și al iubirii:

Pur trandafir, bătut în cuie de diamant pe crucea mea
Unde sunt degetele tale să-mi caute-n cunună spinii? (*Psalmul de taină*)

Pe lângă atributele divinității pe care și le-a arogat, eul continuă căutarea asiduă a prezenței de dincolo de absență, scotocind universul familiar pentru a scoate la iveală ceea ce este deja cunoscut de spațiul profan, semnul așteptat, dar este enigmatic pentru eul sfâșiat de dorința regăsirii liniștii originare prin identificarea semnelor divine:

Mă uit la flori, mă uit la stele
Ești chinul dulce al tristeții mele
Mă uit în mine, ca într-o chilie,
Mă uit în ceruri, în Impărăție [...]
Fuseși în toate și te-ai dat în lături [...]
Toate îl știu pe Domnul: niciuna nu mi-l spune. (*Mă uit la flori*)

De-a lungul liricii argheziene, drama însingurării se amplifică și cuprinde atât imposibilitatea de a primi un semn palpabil din sfera sacrului, cât și izolarea prin căutare de restul terestrului care nu cercetează, ci prezintă certitudinea existenței Sale.

Extinderea paradigmei sacru - profan, de la nivelul actanților (eul și Creatorul) se produce prin intermedierea semnelor specifice ambelor planuri: indici spațio-temporali (*Împărăție/ Tărie/ boltă, zări, sus* versus *grădina, Moșia, câmpia, câmpul, Bărăgan, livada, locul, asfalt, ogivă, vizuina, țărmul, oră, veac, leat, noapte, înserare, veșnicie*), repere astrale (*lună, soare, stea, aștri*) și materiale (*candele, lumânări, tămâie, clopote, potir, cădelnițe, cruce*), imaterialități (*înger, suflet*), simboluri ale faunei și florei (*sământă, plante, flori trandafiri, verbină, nalbă, patlagină, petală, spini, mărăcini, buruieni/ bălării, țintaur, cucută, spânz, pir, levănțică, leuștean, ceapă, cucuruz, iarba, cocorii, vulturii, șoim, vrăbii, lăstuni* etc.).

BDD-V652 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:59 UTC)

Din perspectiva semnului sacru, încadrat paradigmei sufletești argheziene se desfășoară o lirică a profunzimilor spirituale aflată în perpetuă căutare a sinelui problematic, originar.

The work of Margareta ONOFREI was supported by Project SOP HRD - PERFORM /159/1.5/S/138963

Bibliografie selectivă

Balotă, Nicolae, *Opera lui Tudor Arghezi*, București, Editura Eminescu, 1979
Blaga, Lucian, *Trilogia cunoașterii*, București, Editura Regală pentru Literatură și Artă, 1943
Dascălu, Crișu, *Poetikon*, București, Editura Ideea Europeană, 2007
Durand, Gilbert, *Aventurile imaginii. Imaginația simbolică. Imaginarul*, București, Editura Nemira, 1999
Eliade, Mircea, *Imagini și simboluri*, București, Editura Humanitas, 1944
Kuhn, Thomas, *Structura revoluțiilor științifice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976
Nicolescu, Basarab, *Noi, particula și lumea*, Iași, Editura Junimea, 2002
Nicolescu, Basarab, *Teoreme poetice*, Iași, Editura Junimea, 2007
Parpală, Emilia, *Psalmii lui Tudor Arghezi. O perspectivă semio-discursivă*, în *Studii de știință și cultură*, anul V, Nr. 4 (19) Decembrie 2009
Simion, Eugen, *Intoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator-operă*, București, Editura Cartea Românească, 1981

BDD-V652 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:59 UTC)